

A magyar villamosenergia-piac szabályozásának fejlődése az Európai Unióhoz történő csatlakozás óta

1. Bevezetés

Jelen tanulmány célja, hogy áttekintést adjon az Európai Unió energiaügyi szabályainak hazai implementációjáról Magyarországon az Európai Unióhoz történő csatlakozását követő időszakban, a villamosenergia piac vonatkozásában. Ahhoz, hogy áttekintsük, hogy melyek azok az EU-s szabályok, amelyek körében implementáció kötelezettségünk áll fenn, röviden áttekintjük az EU vonatkozó jogforrásait az energiajog területén, majd megvizsgáljuk a hatályos szabályokat, amelyeket már a magyar jog átvett, az ún. „harmadik energiacsomagból” fakadó implementációs kötelezettségént, végezetül megvizsgáljuk az EU új, ún. „téli csomagjából” fakadó új szabályokat, amelyeket majd a magyar szabályozásnak is át kell vennie.

2. Az Európai Unió jogforrásai az energiajog területén

2.1. Elsődleges jogforrások

Elsősorban vizsgáljuk meg az EU energiajogának elsődleges forrását. Az első ilyen forrás az Euratom Szerződés volt.¹ Az ötvenes évek során a „hagyományos” energia területén bekövetkező általános hiányt ellensúlyozandó, a hat alapító tagállam (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország) a nukleáris energiában kereste az energiafüggetlenség kulcsát. Mivel a nukleáris energiába való beruházás költségei meghaladták az egyes tagállamok lehetőségeit, az alapító országok az Euratom keretein belül fogtak össze. A szerződés általános célja, hogy előmozdítsa az európai atomenergia-ipar létrehozását és növekedését, mégpedig úgy, hogy valamennyi tagállam részesülhessen

* Dr. Szuchy Róbert, habilitált egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, oktatási és tanulmányi dékánhelyettes, Budapest

¹ Az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződés (Euratom)

az atomenergia fejlődése által kínált előnyökből, és biztosítani lehessen az energiaellátás biztonságát. Ezzel egyidejűleg a szerződés garantálja a lakosság fokozott védelmét, és megtiltja a polgári célú felhasználásra szánt nukleáris anyagok katonai célokra történő felhasználását. Fontos megjegyezni, hogy az Euratom hatásköre kizárólag a nukleáris energia polgári és békés célú alkalmazására terjed ki. Az Euratom Szerződés, amelynek kezdeti célja az volt, hogy összehangolja a tagállamokban a nukleáris energia békés célú felhasználására indított kutatási programokat, napjainkban a nukleáris energiával kapcsolatos ismeretek, infrastruktúra és finanszírozás összevonását segíti elő. Központi ellenőrzés keretében gondoskodik a nukleárisenergia-ellátás biztonságáról.

A másik és napjaink legfontosabb forrása az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ)², vagy másik nevén Lisszaboni Szerződés. Az EUMSZ számos energetikát érintő kérdést szabályoz, mint a versenyjogi kérdések, különösen az erőfölénnyel való visszaélés- és a kartellek tilalma, az állami támogatások tilalma és szabályozása, az általános gazdasági érdekű szolgáltatások, amelyek az energetikai terén különös jelnetőséggel bírnak majd. Egyúttal ez EUMSZ már specifikus részt tartalmaz energetikai szabályozás területén is.

A belső piac létrehozása, illetve működése keretében, valamint a környezet megőrzésének és javításának szükségességére tekintettel az Unió energiapolitikájának céljai – a tagállamok közötti szolidaritás szellemében – a következők: az energiapiac működésének biztosítása, az energiaellátás biztonságának garantálása az Unión belül, az energiahatékonyság és az energiatakarékosság, valamint az új és megújuló energiaforrások kifejlesztésének előmozdítása; és az energiahálózatok összekapcsolásának előmozdítása³.

A Szerződések egyéb rendelkezései alkalmazásának sérelme nélkül, az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében megállapítja a fentiekben felsorolt területeken elérendő célkitűzések megvalósításához szükséges intézkedéseket. Ezeket az intézkedéseket a Gazdasági és Szociális Bizottsággal és a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően kell elfogadni.

² Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata [HL C 326, 2012.10.26., 47.]

³ EUMSZ 194. cikk

Egyúttal az EUMSZ biztosítja, hogy az EU-s szabályozás nem befolyásolhatja a tagállamok jogát az energiaforrások kiaknázására vonatkozó feltételek meghatározására, továbbá nem befolyásolhatják a tagállamok különböző energiaforrások közötti választását és energiaellátásuk általános szerkezetét.

Egyúttal az EUMSZ rendelkezik arról is, hogy amennyiben az energetikára vonatkozó szabályozás elsődlegesen adózási természetű, az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangúlag eljárva a Tanács állapítja meg a vonatkozó szabályokat.

2.2. Másodlagos jogforrások

A másodlagos jogforrások közé alapvetően azok a jogforrások tartoznak, amelyek az egységes energiapiac megteremtésére irányulnak.

2.2.1. Villamos energia tranzit irányelv

A villamosenergia piac integrációja során az egyik első és legfontosabb lépése volt – az első energiacsomag nevezett szabályozási csomag részeként – az első villamosenergia irányelv⁴ elfogadása.

Az irányelvek a piac liberalizáció keretében fokozatos piacnyitást írtak elő, amelynek meghatározták a minimális mértékét. Ennél az egyes tagállamok a saját döntésük függvényében magasabb mértéket is előírhattak az irányelv implementálása során. A piaci liberalizáció mellett arra is volt lehetőség, hogy azzal párhuzamosan a közüzemi szolgáltatási kötelezettség is megmaradjon a fogyasztók ellátásának a biztosítása érdekében.

Az első irányelv az energiaágazat teljes területét átfogta a termelésétől kezdve a fogyasztók szintjéig. Ez az irányelv közös szabályokat alkot a villamos energia termelésére, szállítására és elosztására vonatkozóan. Meghatározza a villamosenergia-ágazat szervezésével és működésével, a piachoz való hozzáféréssel, a versenytárgyalási felhívásoknál alkalmazandó feltételekkel és eljárásokkal, valamint az engedélyek kiadásával és a rendszerek működésével összefüggő szabályokat.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról* [HL L 27., 1997.1.30., 20.]

Az új termelő kapacitások kialakítása vonatkozásában két eljárást kínált fel. Az egyik az engedélyezési eljárás volt, amely szerint az engedély kiadásának a feltételeit nyilvános szabályoknak kell rögzítenie, és az engedély iránti kérelem elutasítása esetén jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani. A versenyeztetési eljárás alapján rendszeres időközönként közzé kell tenni, hogy mennyi új kapacításra van szükség és melyek a szerződés megkötésének a feltételei. Az energiaellátás folyamatosságának a biztosítása érdekében valamennyi tagállamban szükséges egy rendszerirányító kinevezése, amely gondoskodik a rendszer egyenletes terheléséről és amelynek adatszolgáltatási feladatai is vannak⁵.

Ugyancsak az energiapiac egységesítését szolgálta a második energiacsomag részeként elfogadott, második villamos energia irányelv⁶, amely során tovább bővült a piacnyitás lehetősége. Az új termelői kapacitások létesítésére vonatkozóan a tagállamok engedélyezési eljárást kell alkalmazniuk, amely megfelel az objektivitás, az átláthatóság és megkülönböztetéstől mentesség követelményeinek. A tagállamok vagy az általuk erre felkért, átviteli hálózatot tulajdonló vállalkozások a hatékonyság és a gazdasági egyensúly figyelembevételével, a tagállam által megállapított időtartamra szólnak egy vagy több átvitelrendszer-üzemeltetőt jelölnek ki. Ugyancsak az elosztói engedélyesek kijelölésének is meg kell történnie.

Ez az irányelv az elosztói engedélyesek vonatkozásában további szétválasztási szabályokat ír elő. Ha az elosztórendszer-üzemeltető egy vertikálisan integrált vállalkozás része, legalább jogi formájában, szervezeti, valamint döntéshozatali szempontból függetlennek kell lennie a nem az elosztással kapcsolatos, további tevékenységektől. Ezek a szabályok nem keletkezhetnek kötelezettséget arra, hogy az elosztórendszer eszközeit tulajdonjogi szempontból elválasszák a vertikálisan integrált vállalkozástól. Továbbá, ha az elosztórendszer-üzemeltető egy vertikálisan integrált vállalkozás része, szervezeti és döntéshozatali szempontból függetlennek kell lennie a nem az elosztással kapcsolatos, további tevékenységektől.

⁵ ÁRVA Zs. (2014): *Energiapolitika*, NKE, Budapest, 4.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 176., 2003.7.15., 37.]

A második energiacsomag a fokozatos piacnyitást tűzte ki célul. A második irányelvcsomag implementálási határideje 2004. július 1-e volt. Az egyenlő versenyfeltételek hiánya és a szétválasztási szabályok elégtelen volta miatt azonban, egy 2007-ben készült bizottsági tanulmány azt tárta fel, hogy a piaci liberalizáció valójában nem tudott megvalósulni, amely miatt 2009-ben egy újabb irányelv-csomagot fogadtak el. Ez az ún. harmadik energiacsomag, melynek része a 72/2009/EK⁷ irányelv.

A harmadik energia-csomag eredményeként egy szigorú ún. „tulajdonosi szétválasztást” valósul meg, amely alapján a villamosenergia- és a földgázhálózatok üzemeltetését el kell választani az energiaszolgáltatói és az energiatermelői tevékenységektől.

A villamos energia tranzit irányelv⁸ háttérben az áll, hogy európai szabályozás felismerte, hogy az átviteli hálózatok közötti villamosenergia-szállításra vonatkozó szerződések feltételeit az érintett társaságoknak kell megállapítaniuk és mivel a szállítás feltételeinek tisztességeseknek kell lenniük, és közvetlen, illetve közvetett módon sem hozhatnak létre olyan körülményeket, amelyek a Közösség versenyre vonatkozó szabályaival ellentétesek.

A szállítási szerződések megkötésének könnyítése érdekében a Bizottság egyeztető eljárás kidolgozásáról gondoskodik, amelyet bármelyik fél kérelme esetén alkalmazni kell, anélkül, hogy az ilyen eljárás eredményének jogilag kötelező ereje lenne mivel közelíteni kell egymáshoz a tagállamok által elfogadott, a villamos energia szállítását érintő rendelkezéseket. A tagállamok az ezen irányelvben meghatározott feltételeknek megfelelően megteszik a szükséges intézkedéseket a nagyfeszültségű átviteli hálózatok közötti villamosenergia-tranzit elősegítésére. Az irányelv hatálya a nagyfeszültségű villamosenergia-átviteli hálózatokra és a tagállamokban e hálózatokért felelős, a mellékletben felsorolt társaságokra terjed ki.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 211., 2009.8.14., 55.]

⁸ A Tanács irányelve (1990. október 29.) az átviteli hálózatokon keresztül történő villamosenergia-tranzitról [HL L 313., 1990.11.13., 30.]

2.2.2. Villamosenergiapiaci irányelvek

A villamosenergia piac integrációja során az egyik első és legfontosabb lépése volt – az első energiacsomag nevezett szabályozási csomag részeként – az első villamosenergia irányelv⁹ elfogadása.

Az irányelvek a piac liberalizáció keretében fokozatos piacnyitást írtak elő, amelynek meghatározták a minimális mértékét. Ennél az egyes tagállamok a saját döntésük függvényében magasabb mértéket is előírhattak az irányelv implementálása során. A piaci liberalizáció mellett arra is volt lehetőség, hogy azzal párhuzamosan a közüzemi szolgáltatási kötelezettség is megmaradjon a fogyasztók ellátásának a biztosítása érdekében.

Az első irányelv az energiaágazat teljes területét átfogta a termelésétől kezdve a fogyasztók szintjéig. Ez az irányelv közös szabályokat alkot a villamos energia termelésére, szállítására és elosztására vonatkozóan. Meghatározza a villamosenergia-ágazat szervezésével és működésével, a piachoz való hozzáféréssel, a versenytárgyalási felhívásoknál alkalmazandó feltételekkel és eljárásokkal, valamint az engedélyek kiadásával és a rendszerek működésével összefüggő szabályokat.

Az új termelő kapacitások kialakítása vonatkozásában két eljárást kínált fel. Az egyik az engedélyezési eljárás volt, amely szerint az engedély kiadásának a feltételeit nyilvános szabályoknak kell rögzítenie, és az engedély iránti kérelem elutasítása esetén jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani. A versenyeztetési eljárás alapján rendszeres időközönként közzé kell tenni, hogy mennyi új kapacításra van szükség és melyek a szerződés megkötésének a feltételei. Az energiaellátás folyamatoságának a biztosítása érdekében valamennyi tagállamban szükséges egy rendszerirányító kinevezése, amely gondoskodik a rendszer egyenletes terheléséről és amelynek adatszolgáltatási feladatai is vannak¹⁰.

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról* [HL L 27., 1997.1.30., 20.]

¹⁰ ÁRVA Zs. (2014): *Energiapolitika*, NKE, Budapest, 4.

Ugyancsak az energiapiac egységesítését szolgálta a második energiacsomag részeként elfogadott, második villamos energia irányelv¹¹, amely során tovább bővült a piacnyitás lehetősége. Az új termelői kapacitások létesítésére vonatkozóan a tagállamok engedélyezési eljárás kell alkalmazniuk, amely megfelel az objektivitás, az átláthatóság és megkülönböztetéstől mentesség követelményeinek. A tagállamok vagy az általuk erre felkért, átviteli hálózatot tulajdonló vállalkozások a hatékonyság és a gazdasági egyensúly figyelembevételével, a tagállam által megállapított időtartamra szólóan egy vagy több átvitelirendszer-üzemeltetőt jelölnek ki. Ugyancsak az elosztói engedélyesek kijelölésének is meg kell történnie.

Ez az irányelv az elosztói engedélyesek vonatkozásában további szétválasztási szabályokat ír elő. Ha az elosztórendszer-üzemeltető egy vertikálisan integrált vállalkozás része, legalább jogi formájában, szervezeti, valamint döntéshozatali szempontból függetlennek kell lennie a nem az elosztással kapcsolatos, további tevékenységektől. Ezek a szabályok nem keletkeztetnek kötelezettséget arra, hogy az elosztórendszer eszközeit tulajdonjogi szempontból elválasszák a vertikálisan integrált vállalkozástól. Továbbá, ha az elosztórendszer-üzemeltető egy vertikálisan integrált vállalkozás része, szervezeti és döntéshozatali szempontból függetlennek kell lennie a nem az elosztással kapcsolatos, további tevékenységektől.

A második energiacsomag a fokozatos piacnyitást tűzte ki célul. A második irányelvcsomag implementálási határideje 2004. július 1-e volt. Az egyenlő versenyfeltételek hiánya és a szétválasztási szabályok elégtelen volta miatt azonban, egy 2007-ben készült bizottsági tanulmány azt tárta fel, hogy a piaci liberalizáció valójában nem tudott megvalósulni, amely miatt 2009-ben egy újabb irányelv-csomagot fogadtak el. Ez az ún. harmadik energiacsomag, melynek része a 72/2009/EK¹² irányelv.

A harmadik energia-csomag eredményeként egy szigorú ún. „tulajdonosi szétválasztást” valósul meg, amely alapján a villamosenergia-

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 176., 2003.7.15., 37.]

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 211., 2009.8.14., 55.]

és a földgázhálózatok üzemeltetését el kell választani az energiaszolgáltatói és az energiatermelői tevékenységektől.

2.3. Nemzetközi szerződések

Az irányelveken és a rendeleteken túlmenően, az Európai Unió számos partnerségi és együttműködési megállapodást kötött. E szerződések is jelentősen meghatározzák az Európai Unió energetikára vonatkozó szabályrendszerét és fejlődési irányait.

A nemzetközi szerződések közül külön példaként érdemes kiemelni az Energiaközösséget létrehozó szerződést¹³. Az Energiaközösséget létrehozó szerződés megteremti az Európai Unió 28 tagállamát, valamint 6 balkáni államot és területet tömörítő belső villamosenergia- és földgázpiacot. Az Energiaközösséget létrehozó szerződés integrált energiapiacot (villamosenergia- és földgázpiacot) hoz létre az EU és a többi szerződő fél között.

Az Energiaközösség tagjai az EU, Albánia, Bosznia és Hercegovina, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, Montenegró, Szerbia és az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1244. határozata értelmében az Egyesült Nemzetek Koszovói Ideiglenes Igazgatási Missziója (a továbbiakban Koszovó). Ezenkívül a Miniszteri Tanács kérésére egy vagy több európai uniós tagállam is részt vehet az Energiaközösségben. Harmadik országok megfigyelőként működhetnek közre. A nemzetközi egyezmények közül kiemelendő még a Nemzetközi Energia Charta egyezmény 2015-ből¹⁴.

2.4. Bírói jogfejlesztő jogértelmezés

Amikor energiajogról beszélünk, nem szabad megfeledkeznünk az Európai Bizottság akár állami támogatásokra vonatkozó, akár versenyjogi területen meghozott határozatairól sem, amelyek jelentős mértékben meghatározzák az energiajog fejlődési tendenciát és gyakorlatát.

¹³ A Tanács 2006/500/EK határozata (2006. május 29.) az *Energiaközösséget létrehozó szerződés Európai Közösség általi megkötéséről* [2006.7.20., Hivatalos Lap L 198.].

¹⁴ <http://www.energycharter.org/process/international-energy-charter-2015/overview/> (A letöltés dátuma: 2019. december 15.)

Ugyancsak nagy jelentőséggel bírnak és az európai energiajog forrásának tekinthető a Európai Unió Bírósága (EUB) jogfejlesztő értelmezése és esetjog is.

2.5. Jogirodalom

És végezetül, de nem utolsó sorban, érdemes kiemelni az energiajog fejlődése kapcsán azon jogtudósok és más gyakorló jogászok munkásságát, amelyek az elmúlt több mint harminc éven igen sokat tettek nemcsak az energiajog értelmezéséhez és alkalmazásához, hanem az energiajog fejlesztéséhez is.

3. Az Európai Unió szabályainak hazai implementációja

3.1. Szabályozási célok

Az energiapiacra, különösen a villamosenergia-piacra számos szempontnak kell egyidejűleg érvényesülnie. Az első ilyen szempont az ellátásbiztonság kérdésköre. Ahogy a 72/2009/EK irányelv is meghatározza, a belső villamosenergia-piac célja, hogy az Európai Unió valamennyi fogyasztója, azaz a lakosság és a vállalkozások számára valós választási lehetőséget teremtsen, új üzleti lehetőségeket nyisson és bővítse a határokon keresztül történő kereskedelmet, és ezáltal hatékonyságjavulást, versenyképes árakat és magasabb szintű szolgáltatásokat teremtsen, továbbá, hogy hozzájáruljon az ellátás biztonságához és fenntarthatósághoz¹⁵. Ugyanez köszön vissza a Vet. céljainak meghatározása során is¹⁶.

Ugyancsak kiemelkedő szerepet tölt be a fogyasztóvédelmi szabályok előtérbe helyezése is. Az Európai Unióban az ipar és kereskedelem egésze, ideértve a kis- és középvállalkozásokat is, valamint minden uniós

¹⁵ 2009/72/EK irányelv (1) Preamb.

¹⁶ „...hatékonyan működő villamosenergia-versenypiac kialakítása, az energiahatékonyság, az energiatakarékosság elveinek a fenntartható fejlődés érdekében történő érvényesítése, a felhasználók biztonságos, zavartalan, megfelelő minőségű és átlátható költségszerkezetű villamosenergia-ellátása, a magyar villamosenergia-piacnak az Európai Közösség egységesülő villamos energia piacaiba történő integrációja, az Európai Közösségek jogszabályainak való megfelelés, és a mindezek megvalósítását biztosító, az objektív, átlátható és az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő szabályozás kialakítása...”

állampolgár, aki a belső piac gazdasági előnyeit élvezzi, magas szintű fogyasztóvédelemben is kell, hogy részesüljön és különösen a háztartási fogyasztók, és ahol a tagállamok azt helyénvalónak tartják, a kisvállalkozásoknak is közszolgáltatási garanciákat kell kapniuk, különös tekintettel az ellátás biztonságára és a tisztességes tarifákra, a tisztességesség, a versenyképesség és közvetetten a munkahelyteremtés céljából¹⁷.

Az irányelv egyben célul tűzi ki a verseny biztosítását is. Annak érdekében, hogy a fogyasztók teljes mértékben kihasználhassák a villamos energia liberalizált belső piacában rejlő lehetőségeket, a tagállamoknak alapvető jelentőséget kell tulajdonítaniuk annak, hogy a különböző kereskedők közötti tisztességes versenyt és a piachoz való könnyű hozzáférést, illetve új villamosenergia-termelési kapacitást biztosítsanak¹⁸.

Tehát világosan látható, hogy a szabályozási célok adottak, a verseny biztosítása, a fogyasztóvédelem garantálása, valamint a magas szintű ellátásbiztonság garantálása¹⁹, azonban e szabályok egyben olyan kööttségeket is teremtenek, amelyek megnehezíthetik az újszerű és atipikus megoldások megvalósítását.

3.2. Implementációs eszközök

Az Európai Unió hatályos szabályait, és különösen a harmadik energiacsomag részét képező, 72/2009/EK irányelv²⁰ szabályait a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény („Vet.”) implementálta. Az irányelv 2009. szeptember 3-tól hatályos. Az uniós országoknak 2011. március 3-ig kellett átültetni nemzeti jogukba. Ez jórészt, kis csúszásokkal, Magyarországon is megvalósult. Az uniós országoknak gondoskodniuk kell arról, hogy minden fogyasztó jogosult legyen a villamosenergia-kereskedő megválasztására, valamint arra, hogy ha kereskedőt

¹⁷ 2009/72/EK irányelv (42) Preamb.

¹⁸ 2009/72/EK irányelv (61) Preamb.

¹⁹ SUGÁR A. (2011): *A piacsabályozás elméleti és gyakorlati aspektusai a közszolgáltatási szektorokban, elsősorban az energiaszektor ársabályozása példáján.*

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 211., 2009.8.14., 55.]

kíván váltani, azt három héten belül – az üzemeltető segítségével – nehézségek nélkül tehesse meg. Ezenkívül azt is biztosítaniuk kell, hogy a fogyasztók megkapják a vonatkozó fogyasztási adatokat.

4. Az Európai Bizottság tiszta energiákra vonatkozó intézkedéscsomagja, a „Winter Package”

4.1. A téli csomag célkitűzései

2014 októberében az Európai Tanács lefektette a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai keretet, amely azt az egész gazdaságra kiterjedő, markáns belső célt tűzte ki, hogy 2030-ig legalább 40 %-kal csökkenti az üvegházhatásúgáz-kibocsátást. A párizsi megállapodás uniós megközelítést igényel. Az Európai Tanács által elfogadott, a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai keret végrehajtása prioritást élvez a párizsi megállapodás nyomonkövetése során.

Ezen előzmények után az Európai Bizottság 2016. november 30-án tette közzé azt a komplex intézkedéscsomagját, amelynek célja a tiszta energiákra való átállás következtében megváltozott globális energiapiacra is biztosítani az Európai Unió versenyképességét²¹

A Bizottság szerint az EU-nak vezető szerepet kell vállalnia a tiszta energiaforrások használatára való átállásban, nem csak alkalmazkodnia kell ahhoz. Ennek jegyében vállalta az EU, hogy 2030-ig 40%-kal csökkenti a szén-dioxid-kibocsátást, az uniós gazdaság korszerűsítését tartva szem előtt annak érdekében, hogy minden európai polgár élvezhesse a munkahelyteremtés és a növekedés eredményeit. A javaslatoknak három fő céljuk van: előtérbe helyezni az energiahatékonyságot; világszinten vezető szerephez jutni a megújuló energiák terén; illetve méltányos feltételeket biztosítani a fogyasztóknak.

A jövő energiapiacain a fogyasztók is aktív és központi szerephez jutnak. A jövőben az egész EU-ban szeretnénk nagyobb kínálatot biztosítani számukra, elérhetővé tenni az energiaárak megbízható összehasonlítását nyújtó eszközöket, és lehetővé tenni, hogy saját használatra és eladásra elektromos áramot állítsanak elő. A fokozott átláthatóság és a

²¹ Communication from the Commission (2016): *Clean Energy For All Europeans Brussels*, COM (2016) 860 final

jobb szabályozás nagyobb teret enged a civil társadalomnak az energia-rendszerekben való részvételre és az árjelzésekre való reagálásra. Emellett a csomag több olyan intézkedést is tartalmaz, amelyek a leginkább kiszolgáltatott helyzetben lévő fogyasztók védelmét szolgálják.

A „Tiszta energia minden európainak” bizottsági javaslatokkal azt szeretnék alátámasztani, hogy a tiszta energiaforrások használatára való átállás a jövőbeni növekedés legfontosabb színtere, az okos befektetések helye. 2015-ben a tiszta energiákba világszinten több mint 300 milliárd eurót ruháztak be. Az EU ideális helyzetben van ahhoz, hogy kutatási, fejlesztési és innovációs szakpolitikái segítségével ipari lehetőségként aknázza ki ezt az átállást. Ha 2021-től kezdve évente akár 177 milliárd euró köz- és magánberuházást sikerül mozgósítani, ez a csomag a GDP 1%-os növekedését eredményezhetné egy évtizeden át, és 900 000 új munkahelyet hozhat létre.

A „Tiszta energia minden európainak” jogalkotási javaslatcsomag az energiahatékonyság, a megújuló energiák, a villamosenergia-piac kialakítása, a villamosenergia-ellátás biztonsága és az energiaunió kormányzása kérdéseivel foglalkozik. Emellett a Bizottság új irányt határoz meg a környezetbarát tervezésben, valamint stratégiát javasol az összekapcsolt és automatizált mobilitás számára.

A csomag egyes elemei a tiszta energiaforrásokkal kapcsolatos innováció felgyorsításával és az európai épületek felújításával foglalkoznak. Tartalmaz a köz- és magánberuházások mozgósítására, az uniós ipar versenyképesebbé tételére, illetve a tiszta energiákra való átállás társadalmi hatásainak mérséklésére hivatott intézkedéseket is. Keresik a lehetőségeket arra, hogy az EU miként erősítheti meg vezető pozícióját a tiszta energiákat alkalmazó technológiák terén, és segíthet a harmadik országoknak szakpolitikai céljaik elérésében.

4.2. A téli csomag elfogadott jogszabályai a villamosenergia-piacra vonatkozóan

4.2.1. Új rendelet a villamos energia piacról

A „Téli Csomag” részeként egy új rendelet is elfogadásra került.²² A 714/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet több alkalommal

²² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/943 Rendelete (2019. június 5.) a villamos energia belső piacáról [HL L 158., 2019.6.14., 54.]

jelentős mértékben módosították. Mivel további módosítások szükségessé váltak, a rendeletet az áttekinthetőség érdekében célszerű volt átdolgozni. Az energiaunió célja, hogy a végfelhasználók számára – legyen szó lakossági fogyasztókról vagy vállalkozásokról – megbízható, biztonságos, fenntartható, versenyalapú és megfizethető módon kínáljon energiát. A villamosenergia-rendszert korábban vertikálisan integrált, gyakran köztulajdonú monopóliumok uralták, amelyek nagy teljesítményű, centralizált atomerőművekkel vagy fosszilis tüzelésű hőerőművekkel rendelkeztek. A villamosenergia-belső piacának, amely 1999 óta fokozatosan valósul meg, célja, hogy az Unió valamennyi fogyasztója számára egyaránt valós választási lehetőséget teremtsen, új üzleti lehetőségeket nyisson és bővítse a határokon átnyúló kereskedelmet, és ezáltal hatékonyságjavulást, versenypiaci árakat és magasabb szintű szolgáltatásokat teremtsen, továbbá hogy hozzájáruljon az ellátás biztonságához és fenntarthatóságához. A villamosenergia-belső piaca növelte a versenyt különösen nagykereskedelmi szinten, valamint az övezetközi kereskedelmet. A villamosenergia-belső piaca továbbra is alapja a hatékony energiapiacnak.

Az Unió energiarendszere az elmúlt évtizedek legmélyrehatóbb változásán megy keresztül, és a villamosenergia-piac e változás központi eleme. Az a közös cél, hogy az energiarendszert dekarbonizálni kell, új lehetőségeket és új kihívásokat jelent a piaci szereplők számára. Ugyanakkor a műszaki fejlődés a fogyasztói részvétel és a határokon átvívelő együttműködés új formáit teszi lehetővé.

Ez a rendelet olyan szabályokat állapít meg, amelyek a villamosenergia-belső piacának működését hivatottak biztosítani és magában foglalják a megújuló energiaforrások és a környezetvédelmi politika fejlesztésével kapcsolatos követelményeket, így különösen külön szabályokat tartalmaz a megújulóenergia-termelő létesítmények egyes típusaira, a kiegyenlítő szabályozási felelősségre, a teherelosztásra és -újraelosztásra, valamint az új termelőkapacitásra vonatkozó CO₂-kibocsátás küszöbértékére vonatkozóan, amennyiben e kapacitás az erőforrás-megfelelőség szükséges szintjét biztosítani hivatott átmeneti intézkedések, nevezetesen kapacitásmechanizmusok tárgyát képezi.

A kis villamosenergia-termelő létesítményekből származó megújuló forrású villamosenergiára elsőbbségi alapú teherelosztást kell alkalmazni vagy a teherelosztási módszertanban meghatározott egyedi prioritási sorrend, vagy a piacüzemeltetőket a villamosenergia-piaci forgal-

mazására kötelező, jogi vagy szabályozási követelmények révén. Az azonos gazdasági feltételek mellett a rendszerüzemeltetési szolgáltatások keretében alkalmazott elsőbbségi alapú teherelosztást úgy kell tekinteni, mint amely megfelel e rendeletnek. Az elsőbbségi alapú teherelosztást minden esetben összeegyeztethetőnek kell tekinteni a megújuló energiaforrásokat felhasználó villamosenergia-termelő létesítmények részvételével a villamos energia piacán.

A rendelet célja, hogy:

a) megalapozza az európai energiaunió számára – különösen a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai keretben – kitűzött célok hatékony teljesítését, és ennek érdekében lehetővé teszi, hogy a piac jelzéseket adjon a hatékonyság, a megújuló energiaforrások magasabb részaránya, az ellátásbiztonság, a rugalmasság, a fenntarthatóság, a dekarbonizáció és az innováció fokozásához;

b) olyan alapelveket állapítson meg a jól működő, integrált villamosenergia-piacok számára, amelyek lehetővé teszik az erőforrások valamennyi szolgáltatója és a villamos energia valamennyi felhasználója számára a megkülönböztetésmentes piaci hozzáférést, bővítik a fogyasztók döntési mozgásterét, biztosítják a versenyképességet a globális piacon, valamint a keresletoldali választ, az energiatárolást és az energiahatékonyság növelését, megkönnyítik a térben megoszló kereslet és kínálat közösségekbe tömörült piaci jelenlétét és megteremtik a megújuló erőforrásokból előállított villamos energia piaci és ágazati integrációjának és piaci alapú árképzésének feltételeit;

c) méltányos szabályokat állapítson meg a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelmére vonatkozóan, elősegítve ezzel a versenyt a villamos energia belső piacán, figyelembe véve a nemzeti és a regionális piacok sajátos jellegzetességeit is, ideértve a határokon átnyúló villamosenergia-forgalomra alkalmazható ellentételezési mechanizmus létrehozását, valamint összehangolt elvek kialakítását a határkeresztező átvitel díjaira és a nemzeti átviteli hálózatok közötti rendszerösszekötők kapacitásának felosztására vonatkozóan;

d) elősegítse egy jól működő és átlátható nagykereskedelmi piac kialakulását, hozzájáruljon a villamosenergia-ellátás nagyfokú biztonságához, és mechanizmusokról rendelkezzen a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelmére vonatkozó szabályok harmonizációja céljából.

Az Európai Bizottságnak segítenie kell az EU országait a tiszta energiára való áttérés társadalmi és gazdasági hatásainak kezelésében, többek között azáltal, hogy támogatja a szén és más szilárd fosszilis tüzelőanyagok kitermelésének csökkentését célzó nemzeti stratégiákat. Az uniós országok kötelesek minden megfelelő intézkedést megtenni a szűk keresztmetszet orvoslása érdekében.

Az (EU) 2019/943 rendelet hatályon kívüli helyezi a 714/2009/EK rendeletet (lásd a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelméről szóló összefoglalót), a rendelet 2020. január 1-jén lép hatályba.

4.2.2. Az új villamosenergia-piaci irányelv

Az új, 2019/944/EU Irányelv²³ meghatározza a piac megújított működési modelljét, amelynek főbb rendelkezéseit 2021. január 1-től alkalmazni kell Magyarországon is.

Az EU gazdasági növekedése és fogyasztóinak jóléte szempontjából meghatározó, hogy az árak versenyképesek legyenek, ezért ennek biztosítása az uniós energiapolitika lényegi elemét képezi. A villamosenergia-piac jelenlegi szerkezete a 2009-ben elfogadott harmadik energiaügyi csomag²⁴ szabályait követi. Ezeket a szabályokat utólag a piaci visszaélések elleni jogszabályokkal²⁵, valamint a villamosenergia-

²³ A Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/944 Irányelve (2019.június 5.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2012/27/EU irányelv módosításáról* [HL L 158., 2019.6.14., 125.]

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 211., 2009.8.14., 55., a továbbiakban: villamosenergia-irányelv]; az Európai Parlament és a Tanács 714/2009/EK rendelete (2009. július 13.) *a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről és az 1228/2003/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről* [HL L 211., 2009.8.14., 15–35.], Az Európai Parlament és a Tanács 713/2009/EK rendelete (2009. július 13.) *az Energiaszabályozók Egvütműködési Ügynöksége létrehozásáról* [HL L 211., 2009.8.14., 1.];

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1227/2011/EU rendelete (2011. október 25.) *a nagykereskedelmi energiapiacok integritásáról és átláthatóságáról* [HL L 326., 2011.12.8., 1.]

kereskedelemre és a hálózatüzemeltetési szabályokra vonatkozó végrehajtási jogszabályokkal egészítették ki²⁶.

A harmadik energiaügyi csomag a fogyasztók számára érezhető előrelépést hozott. Javult az európai villamosenergia-piacok likviditása, és nagymértékben felélénkült a határokon átnyúló kereskedelem. Sok tagállamban a fogyasztók most már nagyobb kínálatból választhatnak. A különösen a nagykereskedelmi piacokon fokozódó versenynek köszönhetően sikerült a nagykereskedelmi árakat visszafogni. A fogyasztók energiapiacokon elfoglalt pozíciója egyértelműen megerősödött, ami a harmadik energiaügyi csomaggal bevezetett új fogyasztói jogoknak tulajdonítható.

Az új fejlemények az európai villamosenergia-piacok gyökeres átalakulásához vezettek. A megújuló energiaforrásokból előállított villamos energia aránya meredeken nő. E tendencia folytatódni fog, hiszen az ez irányba való elmozdulás előfeltétele az éghajlatváltozással kapcsolatban a Párizsi Megállapodás keretében vállalt uniós kötelezettségek teljesítésének. A természeténél fogva változékonyabb és kevésbé jól előrejelezhető mennyiségű megújuló energiaforrásokból a hagyományosnál kevésbé központosított módon előállított villamos energia térnyerése miatt a piac rugalmasabbá válik, és emiatt kiigazításra szorulnak a piacra és a hálózatüzemeltetésre vonatkozó szabályok is. Ezzel egyidejűleg a többnyire koordináció nélkül végzett állami beavatkozások eredményeként torzult a nagykereskedelmi villamosenergia-piac, ami érzékenyen érintette a beruházásokat és a nemzetközi kereskedelmet is²⁷. Komoly változások mennek végbe a technológia terén is. A villamos energia kereskedelme már csaknem Európa egészében az energiatőzsdék és az átvitelrendszer-üzemeltetők (TSO-k) által közösen létrehozott, ún. piac-összekapcsolásokon keresztül folyik. A digitalizációnak és az internetalapú fogyasztásmérési és kereskedelmi megoldások gyors fejlődésének köszönhetően ma már nemcsak az ágazat, hanem a vállalkozások, sőt a háztartások is képesek energia-előállításra és -tárolásra, és az ún. „felhasználóoldali válaszon” alapuló megoldások

²⁶ A Bizottság (EU) 2015/1222 rendelete (2015. július 24.) a kapacitásfelosztásra és a szűk keresztmetszetek kezelésére vonatkozó iránymutatás létrehozásáról [HL L 197., 2015.7.25., 24–72.]

²⁷ Bizottsági közlemény C 7243 (2013.11.05): „A villamos energia belső piacának megteremtése és az állami beavatkozások optimális hozzájárulása”

révén részt tudnak venni a villamosenergia-piacokon. A következő évtized villamosenergia-piacát változatosabb és decentralizáltabb villamosenergia-termelés, a tagállamok egymásrautaltságának fokozódása, valamint olyan új technológiai lehetőségek fogják jellemezni, amelyeknek köszönhetően a fogyasztók csökkenthetik számláikat, és a felhasználóoldali válasz, a saját termelésű energia fogyasztása vagy tárolása révén a villamosenergia-piacok aktív szereplőivé válhatnak.

A villamosenergia-piac szerkezetének átalakítására vonatkozó ezen kezdeményezésnek tehát az a célja, hogy a jelenlegi piaci szabályokat hozzáigazítsa az új piaci viszonyokhoz, lehetővé téve, hogy a villamos energia az árakon keresztül közvetített torzulásmentes jelzésekre reagálva akadálytalanul mozoghasson, tehát kellő időben eljuthasson oda, ahol a legnagyobb szükség van rá. Ezzel bővülnének a fogyasztók lehetőségei, a társadalom a lehető legnagyobb mértékben kihasználhatná a határokon átnyúló verseny jótékony hatásait, és mindez a megfelelő jelzésekkel ösztönzőleg hatna az energiarendszerünk dekarbonizációjához szükséges beruházásokra is. A kezdeményezés továbbá kiemelt szerepet biztosít az energiahatékony megoldásoknak, és hozzá kíván járulni ahhoz is, hogy az EU világelső legyen a megújuló energiaforrásokból származó energiatermelésben, ami célravezető a munkahelyteremtésre, valamint a növekedés és a beruházások fellendítésére irányuló uniós célkitűzés elérése szempontjából is.

a) A piaci szabályok kiigazítása

A jelenlegi piaci szabályok az elmúlt tíz évben leginkább használatos energiatermelési technológiákon alapulnak, vagyis központosított, nagy léptékű, fosszilis tüzelőanyagokat hasznosító erőműveket magában foglaló termelési módszereken, amelyek a fogyasztók számára csupán korlátozott részvételi lehetőséget biztosítottak. Mivel a megújuló energiaforrásokból előállított, természeténél fogva ingadozó villamos energia egyre nagyobb szerepet fog játszani a jövő energiaszerkezetében, és a fogyasztók számára lehetővé kell tenni a piaci részvételt, változtatni kell a szabályokon.

A megújuló energiaforrásokból előállított villamos energia piaci integrációjához kulcsfontosságúak az ily módon előállított energiával folytatott kereskedelmet lehetővé tévő, rövid határidős villamosenergia-piacok. Ennek az oka abban keresendő, hogy a megújuló energiaforrások-

ból előállított energia mennyiségének pontos előrejelzése (a bizonytalan időjárási viszonyok miatt) többnyire csak röviddel a tényleges energiatermelés előtt lehetséges. Ahhoz, hogy a megújuló energiaforrásokból villamos energiát termelők méltányos feltételekkel tudják az energiát eladni, olyan piacok létrehozására van szükség, amelyekben elég a tényleges szállítás előtt csupán rövid idővel megjelenni (ezek az úgynevezett „napon belüli” vagy „kiegyenlítő” piacok) – ez mellel a piacok likviditását is javítaná. A rövid határidős piacok új üzleti lehetőségeket kínálnak a nagy energiaigény, de alacsony megújulóenergia-termelés esetén energiataralék-képzési megoldásokat nyújtó piaci szereplőknek. E megoldások közé tartozik az is, hogy a fogyasztók átütemezhetik az energiaigényüket (ez az ún. „felhasználóoldali válasz”), és szorosan ehhez kapcsolódnak a tárolásrendszer-üzemeltetők és a rugalmas termelők. Míg a kisebb régiókban az ingadozó energiamennyiség kezelése igen költséges lehet, a váltakozó mennyiségű termelés nagyobb területeken való aggregálása révén a fogyasztók sokat spórolhatnak. Integrált rövid határidős piacokban azonban továbbra is hiány van.

Az aktuális piaci berendezkedés hiányosságai miatt az energiaágazat kevésbé vonzó az új beruházások számára. Egy megfelelően összekapcsolt, piaci alapú energiarendszer, amelyen az árak a piac jelzéseit követve alakulnak, ösztönzőleg hatna az energiatermeléshez és továbbításhoz szükséges beruházásokra, és biztosítaná, hogy ott kerüljön rájuk sor, ahol ezekre a piacon legnagyobb az igény, ami egyúttal minimálisra csökkentené az állami beruházások szükségességét.

A tagállami szintű piaci szabályozások (pl. árplafonok) és az állami beavatkozások jelenleg megakadályozzák, hogy az árak kövessék azokat a helyzeteket, amikor kevés villamos energia áll rendelkezésre. Ráadásul a jól-rosszul kialakított árzőnák nem mindig azt tükrözik, hogy hol van kevés energia, hanem, hogy hol húzódnak a politikai határok. Most azonban a piac újraszervezése során az országhatárok helyett a hálózati hiányosságok és a keresleti központok kapnak hangsúlyt.

b) A fogyasztók az energiaunió középpontjában

Amennyiben sikerül az ipari, kereskedelmi és lakossági fogyasztókat teljes mértékben integrálni az energiarendszerbe, tetemes megtakarításokra lesz lehetőség az energiataralék-képzés terén, amelyek költségeit egyébként a fogyasztóknak kellene megfizetniük. Így

azonban még profitálhatnak is az áringadozásokból, és pénzt kereshetnek a piacon való részvétellel. A fogyasztók aktivizálása ezért előfeltétele az energetikai átállás sikeres és költséghatékony lebonyolításának.

Az energiaunió egyik legfontosabb vállalása, hogy megerősítse a fogyasztók helyzetét. A jelenlegi piaci szabályok azonban gyakran megakadályozzák, hogy a fogyasztók élhessenek az új lehetőségekkel. Noha termelhetnek és tárolhatnak villamos energiát, és energiafogyasztásukat könnyebben befolyásolni tudják, mint valaha, a kiskereskedelmi piac jelenlegi szerkezete nem engedi, hogy teljes mértékben kihasználják az említett előnyöket.

A legtöbb tagállamban a végső fogyasztók semmilyen vagy csak elhanyagolható mértékű ösztönzést kapnak arra, hogy a piaci árváltozások nyomán változtassanak energiafogyasztásukon, mivel a valós idejű árjelzések nem jutnak el hozzájuk. A piac szerkezetének átalakítására vonatkozó csomag most lehetőséget nyújt a fent említett vállalás teljesítésére. Az átláthatóbb, valós idejű árjelzések ösztönzőleg hatnak a fogyasztók piaci részvételére (akár egyéni, akár összesített szinten), és rugalmasabbá teszik a villamosenergia-rendszert, elősegítve a megújuló energiaforrásokból származó villamos energia integrációját. A technológiai fejlesztéseknek köszönhetően egyfelől a háztartások is rengeteg energiát megtakaríthatnak, másfelől a készülékek és rendszerek, úgymint az intelligens háztartási gépek, az elektromos járművek, a villanyfűtés, a szigetelt épületek légkondicionáló berendezései és hőszivattyúi, valamint a távfűtés és -hűtés automatikusan alkalmazkodni tudnak az áringadozásokhoz, és rendszerszinten jelentős szerepet játszva, rugalmasan tudnak kapcsolódni a villamosenergia-hálózatba. Ahhoz, hogy a fogyasztók anyagilag is jól járjanak, fontos, hogy jól működő, intelligens rendszerekhez legyen hozzáférésük, valamint olyan villamosenergia-szolgáltatási szerződéseket kössenek velük, amelyek az azonnali piaccal összekapcsolt dinamikus árakat garantálnak.

Amellett, hogy a fogyasztók az árjelzések függvényében befolyásolják energiafogyasztásukat, új keresletoldali szolgáltatások is kialakulóban vannak: bizonyos új piaci szereplők vállalják, hogy kezelik meghatározott számú fogyasztó villamosenergia-fogyasztását, kiket rugalmasságukért kompenzálnak. Noha ezeket a szolgáltatásokat a hatályos uniós jogszabályok jelenleg is támogatják, a gyakorlati tapasztalatok szerint a hatályos rendelkezések nem elég hatékonyak ahhoz, hogy megszüntessék a szóban forgó szolgáltatók piacra jutását gátló elsődleges

piaci akadályokat. Az ilyen jellegű új szolgáltatások jobb elterjedése érdekében meg kell erősíteni az idevágó rendelkezéseket.

Sok tagállamban a villamosenergia-árak egyáltalán nem követik a keresletet és a kínálatot, hanem hatósági szabályozás tárgyát képezik. Az árszabályozás visszafoghatja a hatékony verseny kialakulását, a beruházók kedvét szegheti és megakadályozhatja az új szereplők piacra jutását. A Bizottság ezért az energiaunióra vonatkozó keretstratégiájában²⁸ vállalta, hogy fokozatosan megszünteti a költségeket nem fedező szinten leszabályozott árakat, és arra biztatja a tagállamokat, hogy ütemtervet készítsenek az összes szabályozott ár eltörlésére. A piaci szerkezetátalakítás egyik célja, hogy az ellátási árakat – néhány indokolt kivételtől eltekintve – semmiféle állami beavatkozás ne befolyásolja. E szabályozás-tervezet jelentheti a legnagyobb ellenállást a tagállamok részéről, hiszen ezáltal nem lehetne az árakat „hatósági” módon meghatározni, és ez ellentétes lehet egyes tagállami politikai célokkal.

A rohamosan csökkenő technológiai költségeknek köszönhetően egyre több fogyasztó engedheti meg magának, hogy háztetőre szerelhető szolárpanelelkekkel és napelemekkel csökkentse energiaszámláját. A saját célú energiatermelést azonban még mindig megnehezíti, hogy nincsenek közös szabályok az úgynevezett „termelő-fogyasztók” számára. Ezeket az akadályokat a megfelelő szabályokkal el lehetne hárítani, pl. a fogyasztók arra irányuló jogainak garantálásával, hogy saját felhasználásra energiát termelhessenek és a felesleget térítés ellenében betáplálhassák a hálózatba, az egész rendszer szintjén jelentkező költségeket és hasznokat is figyelembe véve (pl. megfelelő hozzájárulás a hálózatfenntartási költségekhez).

A helyi energiaközösségek kialakítása jó módszer lehet az energia közösségi szinten történő kezelésére: e közösségek vagy közvetlenül maguk használják fel a termelt villamos energiát, vagy (táv)fűtésre és -hűtésre fordítják, függetlenül attól, hogy csatlakoznak-e az elosztóhálózathoz. E kezdeményezések akadály nélküli kibontakozásához a tagállamoknak e tevékenységeket lehetővé tévő, megfelelő jogi keretrendszerrel kell létrehozniuk a piaci szerkezetátalakítás keretében.

Jelenleg a villamos energiát termelő, ingadozó jellegű megújuló energiaforrások több mint 90 %-a csatlakoztatva van az elosztóháló-

²⁸ Bizottsági közlemény COM (2015) 080.: „*A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája*”

zathoz. A helyi termelés integrációját követően a háztartási fogyasztók által fizetendő hálózati díjak ennek megfelelően megugrottak. Ezzel egyidejűleg a hálózat kiterjesztése és a megújuló energiák terén történő beruházások finanszírozásához szükséges adók és járulékok mértéke is drámaian nőtt. A piac szerkezetátalakítása és a megújulóenergia-irányelv felülvizsgálata jó alkalom e problémák megoldására, amelyek adott esetben bizonyos háztartási fogyasztókat aránytalan mértékben sújtanak.

Ha az elosztórendszer-üzemeltetők (DSO-k) az ingadozó mennyiségű termeléssel kapcsolatos kihívásokat legalább részben helyi szinten kezelhetnék (pl. ha maguk gazdálkodhatnának a rugalmas helyi energiaforrásokkal), már jelentősen csökkennének a hálózati költségek. Mivel azonban a DSO-k gyakran vertikálisan integrált, az ellátási üzletágban is tevékenykedő vállalatok részét képezik, szabályozói szinten kell gondoskodni azokról a biztosítékokról, amelyek garantálják semlegességüket új funkcióikban is, pl. ami az adatgazdálkodást vagy a rugalmas forrásoknak a helyi szűk keresztmetszetek feloldására való használatát illeti.

A verseny felélénkítésének és a fogyasztói szerepvállalás ösztönzésének másik fontos eszköze az információk átláthatósága. A Bizottság által korábban végzett konzultációk és tanulmányok tanúsága szerint a fogyasztók nehezményezik, hogy a villamosenergia-piacokkal kapcsolatos információk nem transzparenssek, ami megnehezíti a verseny jelentette előnyökből való profitálást és a piacokon való aktív részvételt. Úgy vélik, hogy nincsen birtokukban elég információ sem más ellátókról, sem az új energetikai szolgáltatásokról, és arra panaszkodnak, hogy túl bonyolultak az ajánlatok és a szolgáltatóváltási eljárások is. A reform az adatvédelemről is gondoskodni fog, tekintettel az új technológiák (különösen az intelligens fogyasztásmérés) fokozott használata nyomán nagy kereskedelmi értéket képező energiaadatok létrejöttére²⁹.

Amikor arról van szó, hogy a fogyasztók legyenek az energiapiac középpontjában, a piaci szerkezetátalakításban nagy hangsúlyt kell kapnia annak a kérdésnek is, hogy miként lehet a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő társadalmi csoportok védelmét biztosítani, és megakadá-

²⁹ KLEIN T. (2018): *A felhőszolgáltatások egyes jogi kérdései - különös tekintettel az Európai Unió szabályozására, A felhőalapú informatikai adatkezelések jogi szabályozásáról és a szabályozás előtt álló kihívásokról, Tanulmányok a technológia- és cyberjog néhány aktuális kérdéséről*, 89–122.

lyozni, hogy még több legyen az energiaszegény háztartás. Mivel az energiaszegénység egyre nagyobb méreteket ölt, és még nem világos, hogy mily módon lehet a fogyasztók kiszolgáltatottságát és energiaszegénységét csökkenteni, a piac szerkezetátalakítására irányuló javaslat előírja, hogy a tagállamok megfelelő módon és rendszeresen nyomon kövessék az energiaszegénység alakulását uniós szinten meghatározott elvek alapján. Az általánosságban az energiahatékonyságról szóló, valamint az épületek energiahatékonyságáról szóló felülvizsgált irányelvek további intézkedéseket tartalmaznak az energiaszegénység problémájának leküzdésére.

c) A villamosenergia-ellátás biztonsága

A villamosenergia-ellátás biztonsága a villamos energiától és az internetalapú rendszerektől nagyban függő modern társadalmakban létfontosságú. Fel kell tehát mérni, hogy az európai villamosenergia-rendszer képes-e olyan mennyiségű termelést és rugalmasságot biztosítani, hogy a villamosenergia-ellátás mindig megbízható legyen (az energiaforrások megfelelősége). Az energiaellátás biztonságáról való gondoskodás nem csupán nemzeti kötelezettség, hanem az európai energiapolitikának is fontos pillére³⁰. Ennek az oka abban rejlik, hogy az ellátás biztonságát teljesen összekapcsolt és szinkronizált hálózattal a jól működő piacokon sokkal hatékonyabban és versenyképesebben meg lehet szervezni, mint tisztán nemzeti alapon. Az egyes tagállamok hálózati stabilitása sokszor nagyban a szomszéd országokból érkező villamosenergia-áramlásokon és a potenciális energiaellátás-biztonsági problémákon múlik, ezért rendszerint regionális hatással bír. A nemzeti szintű energiatermelési problémákat a leghatékonyabb módon tehát regionális szinten lehet megoldani, lehetővé téve a tagállamok számára, hogy más országok termelési feleslegeit hasznosítsák. Ezért ahhoz, hogy a villamosenergia-piacok integrációját és a más országokból esetlegesen érkező energiát is figyelembe véve reális képet kapjunk az energiatermelés terén fennálló szükségletekről, közösen megállapított módszertanon alapuló, koordinált európai megfelelőségi értékelést kell bevezetni. Ha a koordinált megfelelőségi értékelésből az derül ki, hogy bizonyos országokban vagy régiókban kapacitásmechanizmusokra van

³⁰ EUMSZ 194. cikke (1) bekezdésének b) pontja

szükség, ezeket úgy kell kialakítani, hogy minimálisra csökkentsék a belső piaci torzulásokat. A határokon átnyúló kereskedelmet érő torzulások lehető legkisebbre csökkentése, a felhasználóoldali válasz optimális alkalmazása és a dekarbonizációt érintő hatások mérséklése érdekében ezért egyértelmű és átlátható kritériumokat kell meghatározni, elkerülendő azt a kockázatot, hogy a nemzeti kapacitásmechanizmusok széttagoaltsága miatt a piac működését gátoló és a versenyt visszafogó újabb akadályok alakuljanak ki.

5. Konklúzió

A 2003/54/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2009/72/EK irányelv jelentős mértékben hozzájárult a villamos energia belső piacának kialakításához. Az Unió energiarendszere ugyanakkor jelentős változáson megy keresztül. Az energiarendszer dekarbonizálására irányuló közös cél új lehetőségeket és új kihívásokat jelent a piaci szereplők számára. Ugyanakkor a műszaki fejlődés a fogyasztói részvétel és a határokon átnyúló együttműködés új formáit teszi lehetővé. Az uniós piaci szabályokat az új piaci valósághoz kell igazítani. Az új, 2019/944/EU Irányelv meghatározza a piac megújított működési modelljét, amelynek főbb rendelkezéseit 2021. január 1-től alkalmazni kell Magyarországon is.

A magyar szabályozás számára az új irányelvi szabályok implementációs kötelezettségeket írnak elő. A rendkívül komplex tárgyterületre tekintettel a határidők meglehetősen szigorúak és rövidek, függetlenül attól, hogy a szabályozási irányok már nem előzmény nélküliek. Ugyanakkor a számos technikai újítás és az új szabályozási területek és annak gyakorlati megvalósítása vélhetően kihívások elé fogják állítani a hazai szabályozást is.

Ugyanakkor számos olyan új piac is kialakulhat, amely korábban nem, vagy csak részben valósulhattak meg, nemcsak technológiai, hanem szabályozási okok miatt is, mint például az energiaközösségek, az energiatárolás széleskörű elterjedése vagy éppen a rendszerszintű szolgáltatások piaca.

Felhasznált irodalom:

- A Bizottság (EU) 2015/1222 rendelete (2015. július 24.) *a kapacitásfelosztásra és a szűk keresztmetszetek kezelésére vonatkozó iránymutatás létrehozásáról* [HL L 197., 2015.7.25., 24–72.]
- Az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződés (Euratom)
- Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról* [HL L 27., 1997.1.30., 20.]
- Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról* [HL L 27., 1997.1.30., 20.]
- Az Európai Parlament és a Tanács 1227/2011/EU rendelete (2011. október 25.) *a nagykereskedelmi energiapiacok integritásáról és átláthatóságáról* [HL L 326., 2011.12.8., 1.]
- Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 176., 2003.7.15., 37.]
- Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 176., 2003.7.15., 37.]
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 211., 2009.8.14., 55.]
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről* [HL L 211., 2009.8.14., 55., *a továbbiakban: villamosenergia-irányelv*]; az Európai Parlament és a Tanács 714/2009/EK rendelete (2009. július 13.) *a villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről és az 1228/2003/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről* [HL L 211., 2009.8.14., 15–35.], Az Európai Parlament és a Tanács 713/2009/EK rendelete (2009. július 13.) *az Energiaszabályozók Együttműködési Ügynöksége létrehozásáról* [HL L 211., 2009.8.14., 1.];
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) *a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a*

2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 211., 2009.8.14., 55.]

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 211., 2009.8.14., 55.]

Az Európai Parlament és a Tanács 1227/2011/EU rendelete (2011. október 25.) a nagykereskedelmi energiapiacok integritásáról és átláthatóságáról [HL L 326., 2011.12.8., 1.]

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/943 Rendelete (2019. június 5.) a villamos energia belső piacáról [HL L 158., 2019.6.14., 54.]

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/944 Irányelve (2019. június 5.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2012/27/EU irányelv módosításáról [HL L 158., 2019.6.14., 125.]

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata [HL C 326, 2012.10.26., 47.]

A Tanács irányelve (1990. október 29.) az átviteli hálózatokon keresztül történő villamosenergia-tranzitról [HL L 313., 1990.11.13., 30.]

A Tanács 2006/500/EK határozata (2006. május 29.) az Energiaközösséget létrehozó szerződés Európai Közösség általi megkötéséről [2006.7.20., Hivatalos Lap L 198.]

ÁRVA Zs. (2014): Energiapolitika, NKE, Budapest, 4.

Bizottsági közlemény COM (2015) 080.: A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája

Bizottsági közlemény C 7243 (2013.11.05): A villamos energia belső piacának megteremtése és az állami beavatkozások optimális hozzájárulása

Communication from the Commission (2016): *Clean Energy For All Europeans* Brussels, COM (2016) 860 final

EUMSZ 194. cikk

EUMSZ 194. cikk (1) bekezdésének b) pontja

<http://www.energycharter.org/process/international-energy-charter-2015/overview/> (A letöltés dátuma: 2019. december 15.)

„...hatékonyan működő villamosenergia-versenypiac kialakítása, az energiahatékonyság, az energiatakarékosság elveinek a fenntartható fejlődés érdekében történő érvényesítése, a felhasználók biztonságos, zavartalan, megfelelő minőségű és átlátható költségszerkezetű villamosenergia-ellátása, a magyar villamosenergia-piacnak az Európai Közösség egységesülő villamos energia piacaiba történő integrációja, az Európai Közösségek jogszabályainak való megfelelés, és a mindezek megvalósítását biztosító, az objektív, átlátható és az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő szabályozás kialakítása...”

KLEIN T. (2018): *A felhőszolgáltatások egyes jogi kérdései - különös tekintettel az Európai Unió szabályozására, A felhőalapú informatikai adatkezelések jogi szabályozásáról és a szabályozás előtt álló kihívásokról, Tanulmányok a technológia- és cyberjog néhány aktuális kérdéséről*, 89–122.

SUGÁR A. (2011): *A piacszabályozás elméleti és gyakorlati aspektusai a közszolgálati szektorokban, elsősorban az energiaszektor árszabályozása példáján*.

2009/72/EK irányelv (42) Preamb.

2009/72/EK irányelv (61) Preamb.

2009/72/EK irányelv (1) Preamb.